

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 13, Issue: 6, December 2021

www.historystudies.net

İLMİYE MESLEĞİNDE ULEMÂZÂDE YÜKSELİŞİNE BİR ÖRNEK: DÜRRİZÂDE ES-SEYYİD MEHMED TAHİR VE ES- SEYYİD MEHMED ARİF EFENDİLERİN KARIYER BASAMAKLARI

*An Example of The Rise of Ulemazade in The Profession of Ilmiye: Career Stages of
Dürrîzâde Es-Seyyid Mehmed Tahir And Es-Seyyid Mehmed Arif Efendi*

Dr. Ferit Arı

ar.ferit@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0003-3923-5731.

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 26.09.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 12.12.2021
DOI Number : 10.9737/hist.2021.1056

Atıf – Citation:

Ferit Arı, "İlmiye Mesleğinde Ulemâzâde Yükselişine Bir Örnek: Dürrîzâde es-Seyyid Mehmed Tahir ve es-Seyyid Mehmed Arif Efendilerin Kariyer Basamakları", *History Studies*, 13/6, Aralık 2021, s. 1713-1727.

**İLMİYE MESLEĞİNDE ULEMÂZÂDE YÜKSELİŞİNE BİR ÖRNEK:
DÜRRİZÂDE ES-SEYYİD MEHMED TAHİR VE ES-SEYYİD MEHMED
ARİF EFENDİLERİN KARIYER BASAMAKLARI***

An Example of The Rise of Ulemazade in The Profession of Ilmiye: Career Stages of Dürrizâde Es-Seyyid Mehmed Tahir And Es-Seyyid Mehmed Arif Efendi

Dr. Ferit Arı

Öz

Osmanlı Devleti'nde ilmiye mesleği kadrolarına yapılan istihdamda belli bir hiyerarşi takip edilmekteydi. Her ne kadar mesleğe girişte tüm adaylar mülâzemet sistemi denilen bir düzene tabi tutulmuşlarsa da, ulemâ çocuklarının diğer adaylara nazaran bir takım avantajları söz konusuydu. Bu avantajlar bazı araştırmacılar tarafından bir iltimas olarak değerlendirilmiştir. Ancak meselenin doğru bir şekilde anlaşılmasında başka hususların da olabileceğini göz önünde tutmak gerekir. Kökenleri meşhur olan ulemâzâde evlatlarının doğdukları ortam kendilerine doğal olarak birtakım ayrıcalıklar sunmaktaydı. Gerek kitaplara erişmeleri gerekse de yetiştikleri ilmi muhit kariyerlerine doğrudan etki etmiştir. Böylece söz konusu özellikler onları diğer adaylara göre ön plana çıkarmakta meslekte ilerleme hızlarında rol oynamaktaydı. Bu makalede, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında önemli bir ulemâ ailesi olan Dürrizâdelerin iki üyesi es-Seyyid Mehmed Tahir ve es-Seyyid Mehmed Arif efendilerin kariyer basamakları ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı bahsi geçen aile üyeleri ile köklü bir aileye mensup olmayan meslektaşlarının kariyer ilerlemelerinde ne gibi farklılıkların olabileceğini ortaya koymaktır. Bu çerçevede ilmiye mensuplarının tayin, terfi ve azil gibi bürokratik işlemlerinin kaydedildiği kadıasker ruznâmçe defterleri çalışmada temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dürrizâdeler, es-Seyyid Mehmed Tahir, es-Seyyid Mehmed Arif, Osmanlı İlimiye Mesleği, ulemâ çocukları

Abstract

In the Ottoman Empire, the employment made to the cadres of the ilmiye profession was done by following a certain hierarchy. Although all candidates were subjected to a system called the mulâzemet system at the beginning of the profession, the children of the ulama had some advantages over other candidates. These advantages have been considered by some researchers as nepotism. However, it should be kept in mind that there may be other issues in understanding the issue correctly. The environment in which the sons of the ulamazâde, whose origins were famous, were born naturally offered them some privileges. Both their access to books and the scientific environment they grew up in had a direct impact on their careers. Thus, these features made them stand out compared to other candidates and played a role in their career progress. In this article, the career steps of es-Seyyid Mehmed Tahir and es-Seyyid Mehmed Arif Efendi, two members of the Dürrizâdes, an important family of ulama in the second half of the 18th century, are discussed. Our main aim in this study is to reveal the differences in the career progression of the family members and their colleagues who are not members of a famous family. In this context determination of the members of the knowledge, promotion and dismissal Kadıasker register is a bureaucratic procedures Ruznamce books are used as the main data source operation.

Keywords: Dürrizâdeler, es-Seyyid Mehmed Tahir, es-Seyyid Mehmed Arif, Ottoman ilmiye Profession, children of ulama

* Bu çalışma, Ferit Arı tarafından hazırlanan "Osmanlı İlimiye Teşkilâtında Kadı ve Müderrislerin İstihdamı (1756-1776)", başlıklı doktora tezinde yer alan konunun geliştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bk. Ferit Arı, *Osmanlı İlimiye Teşkilâtında Kadı ve Müderrislerin İstihdamı (1756-1776)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir 2021, s. 115-120.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde ulemâ çocuklarının meslektaşlarına nazaran erken yaşlarda mesleğe dâhil olup daha hızlı bir kariyer çizgisi çizmeleri öteden beri tartışılan bir konu olmuştur.¹ Ulemâ kökenli ailelerin meslekte devamlılığı, her ne kadar ilmiye bürokrasisinin yerleşik geleneğinin müsaade etmesi ölçüsünde olmuşsa da *beşik ulemâlığı* olarak bilinen düzenle birlikte zamanla bunların sayısı artmıştır.²

XV. yüzyılın ilk yarısından Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar özel bir iltimasa sahip olan yegâne ulemâ ailesi Molla Fenârî (Şemsüddin Mehmed b. Hamza b. Mehmed el-Fenârî, ö. 1431) sülalesi idi. Kendilerine gösterilen hürmet ve öncelik dolayısıyla Fenârîzâdelerden birisi müderris tayin edildiğinde diğer müderrisler gibi alt seviyedeki medreselere değil, daha yukarı seviyelerde bulunan bir medreseye atanmaktaydılar. Kanuni döneminde sultanın hocası Hayreddin Efendi'nin (ö. 1543) şahsi çabasıyla çıkarılan *hocazâdeler kanunu*, hususi iltimasa sahip birçok yeni ulemâ ailesi ortaya çıkardı. Kanunun temel amacı, ilmin değerinin ancak âlimler tarafından anlaşılacağına yönelik bakış açıydı. Fakat zamanla iltimas sahibi olan ulemânın sayısı artmış ve ehliyet aranmaksızın ulemâ çocuklarına muhtelif kademelerde kadroların verilmesiyle birlikte *ulemâ-zâdegân* sınıfı oluşmuştur.³

Bu durum sonraki dönemlerde siyasi kadrolaşmaya dahi etki edecek bir hal almıştır. Ulemâdan kimselerin yakınlarını ilmiye mesleğine dâhil etmeleriyle ilgili tartışmalar ise tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu usulün istismar edilerek mesleği bozduğunu iddia edenler ile ilmiye muhitinde yetişmiş ulemâ evlatlarının ilmiyeye fayda sağlayacağı görüşünde olanlar bu süreçte iki farklı görüşü savunmuşlardır.⁴ Tatarcık Abdullah Efendi, liyakat ölçütünün yanı sıra nesebin meşruiyetini savunmuş iken, Koçi Bey ise bir âlime intisap etmede ve terfide ailenin ve akrabalık bağlarının değil ilmin esas alınması gerektiğini belirtmişlerdir.⁵ İkinci görüşün tatbik edilmediği takdirde nasıl bir durumun oluştuğuyla ilgili en meşhur örneklerinden biri Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin devlet katında elde ettiği politik güçtür.⁶

Ulemâ kökenli bireylerin sahip oldukları imtiyazlar sayesinde ilmiye mesleğinde ayrıcalıklı olduklarıyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Örneğin XVIII. yüzyıldaki Osmanlı ulemâsını prosopografi yöntemiyle ele alan Norman Itzkowitz, 1962'de yayımladığı "Eighteenth Century Ottoman Realities" başlıklı makalesinde Taşköprüzâde'nin *eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye fi 'ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye* eserinden hareketle, Yavuz Sultan Selim dönemi ulemâsından

¹ XVI. yüzyıl bürokratlarından Gelibolulu Mustafa Âli konu hakkında şu eleştirilerde bulunmuştur; "...hocazâde ise hin-i buluğunda Dâhil Elli medreseye vasıl olur. Müftî-zâde ise bir senede Haric vusul bulur. Kadıasker oğulları ise, ibtida kırk akçe medrese olur. Ebna-i kudat-i paye-i taht dahi elbette yirmibeşlüde yahud otuzla olur..." bk. Cahit Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseler*, C. I, 2. Baskı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 2005, s. 151.

² İlmiye zâdegânı denilen yüksek derecedeki ulemâ çocuklarının küçük yaşlarda olanlarına XVIII. yüzyıldan itibaren istihkakları olmayarak kendilerine rüüs maaşı bağlandığı vakidir. Bu şekilde olan kimseler için halk, alay makamında *beşik ulemâsı* lakabı kullanmıştır. Bk. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, 1. Baskı, Paradigma Yay., İstanbul 2011, s. 577.

³ Baltacı, *age*, s. 156; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, TTK. Basımevi, Ankara 1988, s. 71-75; Yasemin Beyazıt, *Osmanlı İlmiyye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl)*, TTK. Yay., Ankara 2014, s. 74; Fahri Unan, "Osmanlı Medreselerinde Ulemânın Sosyal Tabanı ve Bunun İlmî Performans Üzerindeki Etkisi", *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, C. III, Ankara 1994, s. 672.

⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, s. 48-49; Madeline C. Zilfi, *Dindarlık Siyaseti: Osmanlı Ulemâsı Klasik Dönem Sonrası (1600-1800)*, Çev. Mehmet Faruk Özçınar, Birleşik Yay., Ankara 2008, s. 29-30 Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim*, C. I, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 155.

⁵ Zilfi, *age*, s. 224-225.

⁶ Rifa'at Ali Abou-El-Haj, *1703 İsyanı Osmanlı Siyasetinin Yapısı*, Çev. Çağdaş Sümer, Tan Kitabevi Yay., Ankara 2011, s. 137; Mehmet İpşirli, "Mülâzemet", *İslâm Ansiklopedisi*, S. 31, TDV Yay., İstanbul 2006, s. 537-539; Yunus Kırmacı, *Şeyhülislâm Feyzullah Efendi ve Mülâzemet Sistemi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2020, s. 130-133.

50 kişiyi ve XVIII. yüzyılda şeyhülislamlıkta bulunmuş olan 72 kişiyi incelemiştir. Söz konusu kişilerin babalarının kim oldukları ve icra ettikleri mesleklerinden yola çıkan Itzkowitz, yaptığı tahlilde bunların çoğunluğunun ulemâ menşeli oldukları sonucuna varmıştır.⁷ Suraiya Faroqhi de Atâî'nin Taşköprüzâde'nin eserine yazdığı zeylinden yola çıkarak, Osmanlı ulemâsının sosyal tabanının ele alan *Social Mobility Among The Ottoman Ulemâ in The Late Sixteenth Century* adlı makalesinde, ilmiye sınıfı içerisinde aristokratik bir yapıdan bahsedebileceğini ileri sürmüştür.⁸ Madeline C. Zilfi, 1976'da hazırladığı *The Ottoman Ulema 1703-1839 and the Route to Great Mollaship* başlıklı doktora tezinde, Osmanlı ulemâ aristokrasisinin kökenlerinin nereden geldiğini, ulemânın seçkin bir sınıf haline dönüşüm sürecini ve klasik dönemle mukayese ile ulemânın düştüğü durumu tartışmıştır.⁹ Bunların dışında başka çalışmalarda da araştırmacılar, âlimlerin nesepleri üzerinde durmuşlardır. Söz konusu araştırmalarda genel olarak varılan sonuç, ulemâzâde grubunun sahip oldukları imtiyazlar sebebiyle köklü bir aileye mensup olmayan meslektaşlarına göre yüksek derecedeki mevkilere erişebilme olanaklarının daha fazla olduğu yönündedir.¹⁰

İlmiye menşeli aileden gelenlerin evlatları ile taşradan gelen taliplerin mesleğe girişleri sırasında eşit haklara sahip oldukları yapılan son çalışmalarda ortaya konulmuştur. Meselenin gözden kaçırılmaması gereken yönü ise bu kişilerin ilmiye teşkilatında yükselişleri sırasında müderrislik derecelerinden itibaren bu dengenin ulemâ çocukları lehine dönmesidir.¹¹ Bu noktadan hareketle çalışmamızda, mesleğe dâhil olan ulemâzâde evlatlarının akranlarına nazaran kariyer ilerlemelerinde bir ayrıcalıklarının olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda XVIII. yüzyılda üst derecedeki ilmiye kadrolarını işgal eden ulemâ ailelerinden meşihat makamına üç defa gelen Dürrîzâde Mustafa Efendi'nin iki oğlu; Dürrîzâde Es-Seyyid Mehmed Arif ve es-Seyyid Mehmed Tahir Efendilerin kariyerleri kadıasker ruznamçelerinin takibiyle ele alınmıştır.

1. Dürrîzâdeler

XVIII. yüzyıl başlarından itibaren ilmiye mesleğine altı şeyhülislâm, birçok kadıasker, kadı ve müderris yetiştiren Dürrîzâdeler, devletin son iki yüzyılında ilmiye sınıfının meşhur ailelerindedir.¹² Kökenleri Dürrî Mehmed Efendi'ye (ö.1736) dayanmaktadır. Dürrî Mehmed

⁷ Norman Itzkowitz, "Eighteenth Century Ottoman Realities", *Studia Islamica*, V. 16, 1962, s. 73-94. Aynı yazarın sonraki yıllarda benzer yöntemle yaptığı bir başka çalışması da mevcuttur. Bk. Norman Itzkowitz-Joel Shinder, "The Office of Şeyh ül-İslam and the Tanzimat-A Prosopographic Enquiry", *Middle Eastern Studies*, V. 8/1, January 1972, s. 94-101.

⁸ Suraiya Faroqhi, "Social Mobility Among The Ottoman Ulemâ in The Late Sixteenth Century", *International Journal of Middle East Studies*, V. 4/2, April 1973, s. 204-206.

⁹ Zilfi, XVIII. yüzyılda ilmiyede etkili olan ulemânın yüksek mevkiler elde etmelerini köklü ailelerden gelmesine borçlu olduklarını belirtmektedir. Bk. Zilfi, *age*, s. 36.

¹⁰ Osmanlı ulemâsının sosyal kökenlerine dair diğer araştırmalar için bk. İlber Ortaylı, "18. Yüzyılda İlmiye Sınıfının Toplumsal Durumu Üzerine Bazı Notlar", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Özel Sayı, 1979-1980, s. 155-158; Fahri Unan, *Kuruluştan Günümüze Fatih Külliyesi*, TTK. Yay., Ankara 2003; Unan, agm, s. 671-672.

¹¹ Arzu Güldöşüren, *II. Mahmud Dönemi Osmanlı Ulemâsı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2013, s. 423; Arı, *agt*, s. 254.

¹² Bu dönemde Dürrîzâdeler dışında ilmiyede belli başlı köklü aileler şunlardır; Damadzâde, Efendizâde, Hatibzâde, Efdalzâde, İvazpaşazâde Ebu İshakzâde, Arabzâde, Feyzullahzâde, Mekkizâde, Mirzazâde, Paşmakcızâde, Pirizâde, Salihzâde. Bk. Zilfi, *age*, s. 30; İsmail Hami Dânişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 5, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s. 139-164; *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi: Müri't-Tevârih*, Haz. Prof. Dr. Münir Aktepe, C. I, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1981, s. 40, 160, 162. Bu ailelerden bazıları önceki yüzyıllarda da devletin önemli kademelerinde bulunmuşlardır. Örneğin 1495'te ilhâd ve zındıklık ithamıyla idam edilen Molla Lutfî'nin mahkemesinde bulunan iki âlim (Efdalzâde Hamîdüddin Efendi ve Hatibzâde Muhyiddin Efendi) Efdalzâde ve Hatibzâde soyundan kimseler idi. Dolayısıyla aradan geçen yaklaşık üç asırlık dönemde bazı mevâlîzâde ailelerinin meslekte hâlâ var olmaları dikkate değerdir. Bk. Şükrü Özen-Orhan Şaik Gökyay, "Molla Lutfî", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 30, TDV Yay., İstanbul 2005, s. 255-258; XVIII. yüzyılda Hatibzâde ve Efdalzâde

Efendi'nin babası, aslen Ankaralı olan İlyas Efendi adında bir kişidir. Babasının ne işle meşgul olduğu ve "Dürrî" lakabının nereden geldiği ise henüz bilinmemektedir.

Medrese tahsilinin ardından ilk olarak müderrislikle kariyerine başlayan Dürrî Mehmed Efendi sırasıyla 1704-1705 yıllarında Süleymaniye müderrisliği, 1707'de Mısır kadılığı, 1716'da Mekke ve 1720'de İstanbul kadılıklarında bulunduktan sonra 1726'da Anadolu kadiaskerliğine tayin edilmiştir. Bir müddet sonra Rumeli kadiaskerliği pâyesini elde etmesinin ardından 1730 ve 1734 tarihlerinde bilfiil Rumeli kadiaskerliğinde bulunan Dürrî Mehmed Efendi, ilmiye mesleğinin zirvesi sayılan meşihat makamına ise Ekim 1734'te atanmıştır.¹³

Dürrî Mehmed Efendi, IV. Mehmed dönemi kadiaskerlerinden Babazâde Sinan ailesinden Reîsü'l-ulemâ Abdülkadir Efendi'nin kızı ile evlenmiştir. Bu evliliğinden doğan büyük oğlu Dürrîzâde Mustafa Efendi üç defa şeyhülislâmlıkta bulunmuştur. Diğer oğlu Nureddin Efendi ise henüz müderrisken genç yaşta vefat etmiştir.¹⁴

Dürrîzâdelerin Mustafa Efendi soyundan gelenleri ayrıca seyyid unvanına sahiplerdi. Bu nedenle ailede nakibüleşraflık yapanlar da bulunmaktadır. Söz konusu elkâbı, Dürrîzâde Mustafa Efendi'nin Paşmakçızâde ailesinden Şeyhülislâm Seyyid Abdullah Efendi'nin kızıyla evlenmesiyle elde etmişlerdir. Mustafa Efendi'nin beş oğlundan ikisi şeyhülislâmlık, biri Rumeli kadiaskerliği ve diğerleri ise kadılık ile müderrislik vazifelerinde bulunmuştur.¹⁵ Çalışmamıza konu olan iki âlim, Dürrîzâde Mustafa Efendi'nin çocuklardır.

2. Dürrîzâde Es-seyyid Mehmed Arif ve Es-seyyid Mehmed Tahir Efendi'nin Kariyerleri

Dürrîzâde Mustafa Efendi'nin oğullarından es-Seyyid Mehmed Arif Efendi, babası ve çevresindeki âlimlerden ilim tahsil ettikten sonra 1754'te Hâriç derecesiyle müderrisliğe başlamıştır. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra sırasıyla 1766-1767'de Yenişehir, 1774'te Mekke kadılığı pâyesiyle Bursa, 1780'de İstanbul kadılığı ve 1782'de nakibüleşraflık görevlerinde bulunmuştur. Kadiaskerlik payelerini almasının ardından 1783'te Anadolu ve 1784'te ise Rumeli kadiaskerliğine getirilmiştir. Mehmed Arif Efendi daha sonra 1785-1786 ve 1792-1798 tarihlerinde iki defa şeyhülislâmlık makamında bulunmuştur.¹⁶

Kariyerini ele aldığımızı Dürrîzâde Mustafa Efendi'nin diğer oğlu es-Seyyid Mehmed Tahir Efendi hakkında ise mevcut literatürde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Fakat muhtemeldir ki, o da kardeşi gibi babası ve çevresindeki âlimlerden dersler almıştır. Kadiasker ruznâmece kayıtlarında görev yaptığı medreselerle ilgili bazı bilgileri yer alan Mehmed Tahir Efendi'nin

soyundan gelenlerin kayıtları için bk. Meşihat Arşivi (MA), *Rumeli Kadiasker Ruznâmeçesi (RKR)*, Genel No: 308, Özel No:131, s. 9-10, 13, 15, 18, 29.

¹³ Müstakimzâde Süleyman Saadeddin, *Devhatü'l-Meşayih*, Haz. Ziya Kazıcı, Çağrı Yay., İstanbul 1978, s. 91; Mehmet İpşirli, "Dürrî Mehmed Efendi", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 35; Güldöşüren, *agt*, s. 348; Levent Kuru, *Kazasker Ruznâmeçelerine Göre 18. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli'de Kadılık Müessesesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016, s. 23.

¹⁴ İpşirli, "Dürrî Mehmed Efendi", s. 35. Dürrîzâde Mustafa Efendi 1756-1757, 1762-1767 ve 1774-1774 dönemlerinde olmak üzere üç defa şeyhülislâmlıkta bulunmuştur. Babası Dürrî Mehmed Efendi henüz ergenlik çağına girmemiş torunları arasında icazetler dağıtması, oğlu Mustafa'nın da üst makamlara terfi etmesini garanti altına almakta idi. Bu husustaki yapılan tenkitlerde Mustafa'nın 1756'da şeyhülislâm olmasından sonra babasından da ileriye gittiği yönündedir. Bk. Zilfi, *age*, s. 45-46; Dânişmend, *age*, s. 139, 141.

¹⁵ Mehmet İpşirli, "Dürrîzâdeler", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 38-39.

¹⁶ (BOA) Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *(TS. MA. e.) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı*, 1161/36, Tarih: 28 Nisan 1783 (25 Ca. 1197). Birinci meşihat tarihi: 17 L. 1199-10 R. 1200, ikinci meşihat tarihi: 22 Za. 1206-18 Ra. 1213. Bk. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 146-148. Mehmed Arif Efendi oğullarından Dürrîzâde es-Seyyid Abdullah Efendi de 1808-1815 yılları arasında iki defa meşihat makamında bulunmuştur. Bk. Dânişmend, *age*, s. 151; *Devhatü'l-Meşayih*, s. 109-110; Dânişmend, *age*, s. 146-148; Mehmet İpşirli, "Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 37.

müdürlükten sonra Selanik ve İzmir mevleviyet kadılıklarında bulunduğu tespit edilmiştir.¹⁷ Her iki kardeşin kariyer aşamalarında hangi medreselerde görev aldıkları ve ne kadar zaman aralıklarıyla mertebeleri geçtikleri, ulemâzâde evlatlarının sahip oldukları imtiyazın boyutunu takip etmemiz açısından önemlidir.

İlmiye mesleğine talip olanların istihdam sürecinde öncelikle medrese eğitimlerinin ardından bir hocaya intisap etmeleri ve sonrasında mülâzemet kaydolmaları gerekmektedir. Mülâzemet dönemi sonrasında ise müdürlük yolunu seçen âlimler mesleğe ilk adımlarından itibaren medrese rütbelerini zamanla katetmekteydiler. Buna göre âlimler ilk basamak olan İbtidâ-i Hâric medreselerinden başlayarak en zirvede yer alan Süleymaniye medreselerine kadar yükselmeleri mümkündü. Bu aşama sonrasında ise kadı adayları, yevmiyesi 150 ila 499 akçe arasında değişen kazâ kadılıklarına veya yevmiyeleri 499 akçeden fazla olan mevleviyet kadılıklarından birinde görev alabilmekteydiler.¹⁸

Mesleğe giriş aşamasında her ne kadar soylu aileler ile taşrada gelen kimselerin aynı kapıdan geçme mecburiyeti olsa da, aile bağlarının veya mesleki ağların önemi burada da ön plana çıkmaktaydı. Şöyle ki, tanınmış bir sülâleden gelenlerin molla tabir edilen hocalara intisap etmeleri diğer meslek adaylarına göre daha kolaydı. Bu durumda olanların mülâzım olma süreçleri ile sonrasında mesleğe adım atmaları nispeten daha kısa sürede gerçekleşmekteydi. Bu ayrıcalık, mesleğin ilerleyen safhalarında da kendini farklı şekillerde göstermekteydi.¹⁹

Bunun yanı sıra XVIII. yüzyılda ulemâ evlâdı olanların mülâzemet girmeden mesleğe girebildikleri gibi iddialar varsa da Dürrîzâdelerin etkin oldukları 1756-1776 döneminde benzer bir vaziyet ile karşılaşılmamıştır.²⁰ Bahsi geçen yüzyılda Şeyhülislâm Damadzâde Feyzullah Efendi oğlunu müstakillen mülâzemet kaydetmesi aslında sistemin temel sayılabilecek aşamalarına uyulduğunu göstermektedir.²¹ Sınıfın zirvesindeki kimselerin sisteme uyması, alt konumdaki âlimlerin de çocuklarını mesleğe dâhil etmede sisteme mugayir bir hal içerisine girmelerine engeldi.

Ancak güçlü konumdaki ulemânın çocukları mülâzım olduktan sonra kariyerleri takip edildiğinde, medrese hiyerarşisi dışına çıkarak meslektaşlarına nazaran daha kısa bir sürede ilerleme kaydetmiş olmaları eleştiri konusu olmuştur. Bu durumun takibi için incelediğimiz ilk örnek Dürrîzâde es-Seyyid Mehmed Tahir Efendi'dir. Mehmed Tahir Efendi 1761-1762 yıllarında Mûsıla-i Sahn müdürlüğünden Sahn-ı Semân'a atanmıştır. Daha sonra ise müdürlük mertebelerini hızla geçerek yaklaşık 4-5 senin ardından 1766'da Dârülhadis-i Süleymaniye müdürlüğüne ulaşmıştır. Aşağıda Mehmed Tahir Efendi'nin medreselerde geçirdiği kariyer basamakları verilmiştir.

¹⁷ (BOA) Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, III (AE. SMST. III) Ali Emiri Mustafa, 298/23806, Tarih: 5 Şubat 1770 (9 L. 1183); MA, RKR, 288/111, s. 15, 33; MA, RKR, 289/112, s. 7; MA, RKR, 297/120, s. 8.

¹⁸ İzgi, *age*, s. 75.

¹⁹ Arı, *agt*, s. 236.

²⁰ Mert Can Erdoğan, "XVI. ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Nasihatnamelerinde Ulemâ-Ümera İlişisine Yönelik Eleştiri ve Öneriler", *Osmanlı Medreseleri: Eğitim, Yönetim ve Finans*, Ed. Fuat Aydın vd., Mahya Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 584; Ülkü Yancı, "18. Yüzyıl Osmanlı Medreselerinde Müdürlüklerin Atanma Usulleri", *Osmanlı Medreseleri: Eğitim, Yönetim ve Finans*, Ed. Fuat Aydın vd., Mahya Yay., İstanbul 2019, s. 672-673.

²¹ MA, RKR, 277/100, s. 18.

Tablo 1: Dürrîzâde Es-Seyyid Mehmed Tahir Efendi'nin Medrese Kariyeri

1761-1762 ²²	1762-1763 ²³	1764-1765 ²⁴	1766 ²⁵
Mûsıla-i Sahn'dan Sahn-ı Semân'a hareket	Sahn medresesinden İbtida-i Altmışlı ile Piri Paşa der-Silivri Medresesi'ne hareket	Mûsıla-i Süleymaniye rütbesiyle Piri Paşa der-Silivri Medresesi'nden, Hâmise-i Süleymaniye rütbesiyle Valide Sultan Medresesi'ne hareket	Süleymaniye medresesinden Dârülhadis-i Süleymaniye Medresesi'ne hareket

Mehmed Tahir Efendi Sahn-ı Semân'dan Dârülhadis Medresesi'ne varıncaya kadar; İbtidâ-i Altmışlı, Hareket-i Altmışlı, Mûsıla-i Süleymaniye ve Hâmise-i Süleymaniye olmak üzere dört mertebeyi 4-5 sene içerisinde geçerek Dârülhadis Medresesi'nde müderris olduğu görülmektedir.

Kariyer basamakları incelenen diğer bir mevâlîzâde, Mehmed Tahir'in kardeşi Dürrîzâde es-Seyyid Mehmed Arif Efendi'dir. Henüz on dört yaşında müderrislik ruûsuna sahip olan es-Seyyid Mehmed Arif Efendi'nin medrese kariyeri yaklaşık olarak kardeşiyle benzer bir çizgiye sahiptir. Onunla en büyük farkı ise kariyerinin sonunda şeyhülislâmlık makamına gelmiş olmasıdır.²⁶ Es-Seyyid Mehmed Arif Efendi, 1761-1762 döneminde Mûsıla-i Sahn müderrisliğinden Sahn-ı Semân'a hareket etmiş iken, 4-5 sene sonra üç medrese derecesini katederek 1765-1766'da Süleymaniye Medresesi'ne ulaşmıştır. Mehmed Arif Efendi'nin mesleki hareketi tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Dürrîzâde Es-Seyyid Mehmed Arif Efendi'nin Medrese Kariyeri

1761-1762 ²⁷	1762-1763 ²⁸	1764-1765 ²⁹	1765-1766 ³⁰	1766 RA ³¹
Mûsıla-i Sahn ile müderrisi olduğu Dersiyeh-i Yahya Efendi Medresesi'nden Sahn'a hareket	Sahn medresesinden İbtida-i Altmışlı ile Nişancı Paşa-yı Cedid Medresesi'ne hareket	Mûsıla-i Süleymaniye müderrisi oldukları Saniye-i Nişancı Paşa-yı Cedid Medresesi'nden Hâmise-i Süleymaniye ile Sultan Selim Medresesi'ne hareket	Ba-Asl-ı Hâmise müderrisi oldukları Nur-ı Osmanî Medresesi'nden Süleymaniye Medresesi'ne hareket	Darü'l-Hadis-i Süleymaniye'den Yenişehir mevleviyeti kadılığına hareket

Burada dikkat çeken bir husus da, İbtidâ-i Altmışlı ile Mûsıla-i Süleymaniye rütbeleri arasında Hareket-i Altmışlı rütbesi olmasına rağmen her iki müderrisin bu mertebeyi atlayarak ilerlemiş olmalarıdır. Bu durum bütün mevâlîzâdeler için geçerli değil idi. Örneğin dönemin şeyhülislâmlarından Çelebizâde İsmail Âsım Efendi'nin müderris olan oğlu Mehmed Esad Efendi 1759-1760'ta Hareket-i Altmışlı rütbesiyle Hafız Ahmed Paşa Medresesi'nde müderris olduğu

²² MA, RKR, 288/111, s. 15.

²³ MA, RKR, 289/112, s. 7.

²⁴ MA, RKR, 288/111, s. 33.

²⁵ MA, RKR, 297/120, s. 8.

²⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi (XVIII. Yüzyıl)*, 6. Baskı, C. IV, 2. Kısım, TTK. Yay., Ankara 2011, s. 501-502.

²⁷ MA, RKR, 288/111, s. 15.

²⁸ MA, RKR, 289/112, s. 7-8.

²⁹ MA, RKR, 288/111, s. 33.

³⁰ MA, RKR, 289/112, s. 22.

³¹ MA, RKR, 297/120, s. 6

kayıtlara yansımıştır.³² Dolayısıyla nesebi maruf bazı âlimlerin güçleri nispetinde bir derecelendirmeye tâbi olabilecekleri ifade edilebilir.

Her iki örnekte görüldüğü üzere mevâlizâdeler her bir medrese rütbesini yaklaşık olarak bir seneden daha kısa bir sürede elde edebilmekteydi.³³ Bu süre sıradan âlimler için ise daha uzundu. Örneğin Dürrizâdeler ile aynı dönemde 1756-1757 yıllarında Demirkapı'daki Ahmed Paşa Medresesi'nde Mûsıla-i Sahn rütbesinde müderris olan Hafız Mehmed Efendi, bu tarihte Sahn-ı Semân'a hareket ettikten sonra medrese mertebelerini birer birer geçerek 1771-1772'de Süleymaniye Medresesi'ne yükselmiştir. Hafız Mehmed Efendi bir sene sonra ise Selanik mevleviyet kadılığına tayin olunmuştur. Böylece yaklaşık 15 senede Sahn-ı Semân'dan, Süleymaniye Medresesi'ne ulaşmış ve bir sene sonra kadılık mesleğine erişmiştir.³⁴ Dürrizâde çocukları dört medrese mertebesini yaklaşık 4-5 senede katetmişken, aynı dönemde Hafız Mehmed ise beş dereceyi 15 senede geçmesi aradaki farkı göstermesi açısından önemlidir. Dolayısıyla şeyhülislâm çocukları, meslektaşlarına nazaran yüksek mevkilere erişmeleri kolay olmasının yanı sıra benzer kariyer yollarını daha kısa sürede aşarak mansıplara ulaşabilmekteydiler.

Bu vaziyet devletin oluşturmak veya korumak istediği ideal ilmiye düzenine uygun görülmediği için zaman zaman engellenmeye çalışılmıştır. Örneğin Sadaret Kaymakamı Mehmed Paşa, Şeyhülislâm Menteşezâde Abdürrahim Efendi'ye ısrar ederek on yaşındaki çocuğunu müderris olmasını sağlamıştır. 1715-1716 yıllarında vuku bulan bu olayı öğrenen Sadrazam Damat Ali Paşa, şeyhülislâmı tenkit ederek Mehmed Paşa'nın oğlunu da müderrislikten uzaklaştırmıştır.³⁵

Söz konusu yıllarda devlet, hak etmeyen kimselerin medrese derecelerini hızla geçmelerinin önüne geçmek istemekteydi. Bu gaye ile I. Mahmud döneminde 1750 tarihli bir hatt-ı hümayunda mülâzemetin ıslahı vurgulanmış ve istihkakı bulunmayanlara mülâzemet verilmemesi emredilmiştir. Bu doğrultuda dönemin şeyhülislâmı es-Seyyid Murtezâ Efendi evlâd-ı ulemâ olanların medrese mertebelerini takip etmeden, atlayarak (tafra) ilerlemelerini durdurmaya çalışmıştır.³⁶ Ancak ulemâ veya ümeradan kimseler evlatlarını genellikle kendi mesleklerini devam ettirmelerini arzu etmekte ve mesleki ağlarını kullanarak zirveye doğru kısa sürede aşama kaydetmeleri için bir çaba içerisine girmektedirler. Nitekim 1754 yılında Dürrizâdelerden ve Damadzâdelerden dört kişiye imtihansız bir şekilde icazet verilmiştir. Akranlarına nazaran kolay bir şekilde ilerleyenler genellikle babaları veya dedeleri ünlü kişilerdi.³⁷ Dolayısıyla bu tür durumlar düzeni menfi anlamda etkileyen unsurlar olduğu için devletin çabalarını sekteye uğratmaktaydı. Aşağıdaki tabloda sunulan 1756-1776 döneminde meslekte bulunanlarla ilgili bilgiler bu duruma işaret etmektedir.

³² MA, RKR, 284/107, s. 10-11.

³³ Medrese derecelerini daha kısa sürede geçen mevâlizâdelerle ilgili misaller çoğaltılabilir. Mesela Dürrizâde Mustafa Efendi'nin bir diğer oğlu es-Seyyid Mehmed Nurullah Efendi, Mûsıla Süleymaniye'den Hâmise-i Süleymaniye'ye, oradan da Süleymaniye medresesine yaklaşık bir buçuk senede ulaşmıştır (21 Kasım 1756-28 Nisan 1758). Bk. MA, RKR, 277/100, s. 3, 9-10. Nurullah Efendi Rumeli kadıaskeri görevine ulaştıktan sonra vefat etmiştir. Bk. *İstanbul Kadı Sicilleri 44 Numaralı Sicil (H. 1193-1194/M. 1179-1180)*, Ed. Coşkun Yılmaz, Haz. Fikret Sarıcaoğlu, C. 78, İSAM Yay., İstanbul 2011, Hüküm No: 205, Kayıt Tarihi: 28 Ağustos 1780 (27 Ş. 1194), s. 228.

³⁴ MA, RKR, 277/100, s. 6; MA, RKR, 304/127, s. 16, 19.

³⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, s. 51-52.

³⁶ *İzzî Süleyman Efendi, İzzî Tarihi*, Haz. Prof. Dr. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2019, s. 774; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, s. 52; Baltacı, *age*, s. 121. Birkaç sıra atlayarak meslekte ilerlemeye ilmiye bürokrasisinde tafra denilmekteydi. Bk. Güldöşüren, *agt*, s. 187-202.

³⁷ Zilfi, bu yöntemle mesleğe dâhil edilenleri "mollazâde kontenjanı" terimiyle ifade etmektedir. Bk. Zilfi, *age*, s. 45-48; Madeline C. Zilfi, "Elite Circulation in The Ottoman Empire: Great Mollas of The Eighteenth Century", *Journal of The Economic and Social History of The Orient*, V. 26/3, 1983, s. 318-364.

Tablo 3: Ulemâ veya Ümera Evlâdı Kimselerin Meslekleri ve Yakınlıkları (1756-1776)³⁸

Ulemâ	Yakını
Es-Seyyid Mehmed Nurullah Efendi (Rumeli Kadıaskeri) Es-Seyyid Mehmed Atâullah Efendi (Şeyhülislâm) Es-Seyyid Mehmed Arif Efendi (Şeyhülislâm) Es-Seyyid Mehmed Tahir Efendi (Kadı)	Babası: Şeyhülislâm Dürrîzâde Mustafa Efendi
Ahmed Esad Efendi (Müderris) İzmir Kadısı Ahmed Esad Efendi	Babası: Şeyhülislâm Mehmed Salih Efendizâde
Mehmed Tahir Efendi (Mülâzım)	Babası: Şeyhülislâm Damadzâde Feyzullah Efendi
Mehmed Edib b. Halil Cevdet (Mülâzım)	Dedesi: Şeyhülislâm Damadzâde Feyzullah Efendi
Osman b. Abdürrahim (Mülâzım)	Dedesi: Şeyhülislâm-1 esbak Ebezâde Abdullah Efendi
Mehmed Esad Efendi (Müderris)	Babası: Şeyhülislâm İsmail Âsım Efendi
Es-Seyyid Mehmed Kamil Molla Efendi (Müderris)	Babası: Anadolu Kadıaskeri Osman Efendi
Mustafa Reşid Efendi (Müderris) Mehmed Emin Efendi (Müderris)	Babaları: Şeyhülislâm Veliyüddin
Abdülvehhab Efendi (Müderris) Hamid Efendi (Müderris) Abdürrahman Efendi (Müderris)	Babası: Şeyhülislâm Ebubekirzâde Ahmed Efendi
Mehmed b. Ömer (Mülâzım)	Babası: Ömer el-kadı ebuhu
Mehmed Sadullah b. Numan (Mülâzım)	Babası: Numan el-vezir ebuhu
Mehmed b. Mehmed (Mülâzım)	Babası: İmam-1 Yeniçeriyân-1 Dergâh-1 Âli
Mevlânâ Mahmud (Mülâzım)	Babası: İmam-1 Sanî es-Seyyid Osman Efendi
Mehmed Esad b. es-Seyyid Mehmed Râşid (Mülâzım)	Babası: Müderris Hadizâde es-Seyyid Mehmed Râşid Efendi
Mehmed Necib b. Mustafa Enis (Mülâzım)	Babası: Müderris Mustafa Enis Efendi
Halil b. es-Seyyid el-Hac Ömer (Mülâzım)	Babası: Müderris es-Seyyid el-Hac Ömer Efendi
Es-Seyyid Mehmed Esad (Mülâzım)	Babası: Es-Seyyid Mehmed Said Efendi Surre Eminizâde el-Mevâlî ebuhu
Mir Ali İzzet (Mülâzım)	Babası: Abdülkadir el vezir ebuhu
Mehmed b. Abdullah Efendi (Mülâzım)	Kendisi saray-ı tabib görevinde
Es-Seyyid Mehmed Şerif b. Hafız İsmail (Mülâzım)	Babası: Müderris Hafız İsmail
Es-Seyyid İshak b. es-Seyyid Mehmed Emin (Mülâzım)	Babası ve hocası: Erzen-i Rum kazâsı mevleviyeti kadısı Mehmed Emin Efendi
Mehmed Sadık b. Mehmed Hafid (Mülâzım)	Evlad-1 mevâlîye
Arif Mehmed b. Mehmed Derviş Ağa (Mülâzım)	Babası: Sipahiyân
Mehmed b. Ali (Mülâzım)	Dedesi: Sadr-1 esbak İvaz Mehmed Paşa
Mehmed Emin b. el-Hac İbrahim (Mülâzım)	Babası ve hocası: Hacı Mehmedzâde el-Hac İbrahim Efendi
İbrahim Edhem b. Abdullah (Mülâzım)	Babası ve hocası: Mekke rütbesine sahip Burusa Kadısı Balizâde es-Seyyid Abdullah Efendi
Halil b. İbrahim (Mülâzım)	Babası: Rumeli Kadıaskeri İbrahim Efendi
Mehmed Said Efendi (Müderris)	Babası: Sabıka Kethüda-i Asafi Yusuf Efendi
Mehmed Salih b Müderris el-Yasinzâde es-Seyyid Abdullah Efendi (Mülâzım)	Babası: Müderris el-Yasinzâde es-Seyyid Abdullah Efendi
Mehmed b. Mahmud (Mülâzım)	Babası: Müderris Mahmud Efendi

³⁸ MA, RKR, 308/131, s. 15; MA, RKR, 304/127, s. 14-24.

Mehmed Reşid b. es-Seyyid Hüseyin (Mülâzım)	Babası: Müderris es-Seyyid Hüseyin Efendi
Ahmed b. Süleyman (Mülâzım)	Kendisi: Damad-ı Şeyhzâde
Mehmed Esad b. Ahmed Atâullah (Mülâzım)	Evlâd-ı ulemâdan
Mustafa b. Mehmed Recai (Mülâzım)	Babası: Reisü'l-küttâb Mehmed Recai
Ahmed Zehdi b. Mehmed (Mülâzım)	Babası: Müderris Mehmed Efendi
İbrahim Beki b. Feyzullah Nafiz Efendi (Mülâzım)	Babası: Sabıka İstanbul kadısı Feyzullah Nafiz Efendi
Suud b. Kapudan-ı Esbak Elçi Mustafa Paşa (Mülâzım)	Babası: Kapudan-ı esbak Elçi Mustafa Paşa
Ali b. es-Seyyid Mehmed Emin (Mülâzım)	Babası: Müderris es-Seyyid Mehmed Emin Efendi
Mehmed Said b. es-Seyyid Mehmed (Mülâzım)	Babası: Sabık Nakibüleşraf es-Seyyid Mehmed el-Mevâlî
Mehmed Şerif b. es-Seyyid Mehmed (Mülâzım)	Babası: Müderris Çıracızâde Hasan (Efendi)
Mehmed Arif b. Çıracızâde Hasan (Mülâzım)	Babası: Sadrazam
Mehmed Said Efendi (Mülâzım)	Babası: Sadrazam
Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	Babası: Rumeli Kadıaskeri

Tabloda çoğunlukla ulemâ evlâdı olanların baba mesleğine devam ettikleri görülmektedir. Listelenen ulemânın on beşi şeyhülislâmın çocuklarıdır. Şeyhülislâm *müstakillen mülâzemet yolu* denilen yöntemle arzu ettiği kişileri mesleğe dâhil edebilme ayrıcalığına sahiplerdi.³⁹ 1756-1776 döneminde söz konusu yöntem ile mülâzım olanlar incelendiğinde bunların arasında şeyhülislâmın birinci dereceden yakınlarının yer aldığı dikkat çekmektedir.⁴⁰ Örneğin Şeyhülislâm Damadzâde Feyzullah Efendi, oğlu Mehmed Tahir'i ve torunlarından Mehmed Edib b. Halil Cevdet'i müstakillen mülâzemeteye kaydettirmiştir.⁴¹

Müderrislerden yüksek bir derecede bulunanlar da mülâzım verme hakkı elde ettiklerinde medreseden icazet almış evlatları varsa genellikle onları mesleğe dâhil etmekteydiler.⁴² Ulemâdan olanların yakınlarını ilmiye mesleğine dâhil etmeleriyle ilgili tartışmaların bir boyutu ise bu noktada ortaya çıkmaktaydı. Bu usulün istismar edilerek mesleği bozduğunu ileri sürenler ile ilmiye ulemâ evlatlarının mesleğe fayda sağlayacağı görüşünde olanlar bu süreçte iki farklı görüşü savunmuşlardır.⁴³

Mevâlîzâdelerin hızlı yükselmeleri devletin tamamen kontrolü dışında kalan bir durum değildi. Her ne kadar Osmanlı'da baba mesleğinin devamı teşvik edilmekteyse de reyanın askeri sınıfa geçmesi teşvik edilmemiştir.⁴⁴ Devletin temel anlayışlarından birisi reyanın kendisine çizilen sosyal tabakanın içerisinde işinde gücünde olması yönündeydi. Kalem ehli olan askeri sınıf da dâhil olmak üzere her kesimin kendi tabakasından kalacak şekilde sistemin devam etmesi arzu edilmiştir. Bununla ilgili erken dönem müverrihlerinin beyan ettikleri fikirler bu düşünceyi desteklemekteydi. Örneğin *Âsafnâme*'de reyanın dânişmend olsa dâhi kökenlerinin yine reayaya dayanacağı ve reayaya çok yüz verilmemesi gerektiği vurgulanırken, esasında reyanın mevkilerini terk etmeme anlayışına işaret edilmektedir. Yine *Usûlü'l-Hikem Fî Nizâmi'l-Âlem* adlı eserde, her tabaka ehlinin yapmaları gerektiği mesleklerinde sabit durup, konularını

³⁹ Beyazıt, *age*, s. 69.

⁴⁰ Arı, *agt*, s. 71-73.

⁴¹ MA, RKR, 277/100, s. 18.

⁴² Bu şekilde mesleğe dâhil olanlar sistemi tıkama noktasına getirecek derecede fazla sayıda değildi. Örneğin 1756-1759 yılları arasında iki defa Rumeli kadıaskerlik makamında bulunan Ebubekir Efendizâde Ahmed Efendi'nin döneminde mesleğe giren 429 mülâzımdan sadece dokuzu babaları tarafından kaydedilmişlerdir. Bk. MA, RKR, 277/100, s. 15-38.

⁴³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, s. 48-49; Zilfi, *age*, s. 29-30; İzgi, *age*, s. 155.

⁴⁴ Güldöşüren, *agt*, s. 74-76.

değiştirecek bir hareketin içerisinde girmemeleri ifade edilmektedir. Aksi takdirde devletin nizamına olumsuz etkileri olacağı açıklanmaktaydı.⁴⁵ Ancak Dürrîzâdelerle aynı dönemlerde mesleğe giren 2.817 kişiden 1.322 kişinin herhangi bir elkâbının olmaması, tamamen kapalı bir yapının oluşmuş olduğu düşüncelerine ihtiyatlı yaklaşılması gerektiğini göstermektedir. Nitekim sınıfın tamamen içine kapanık bir statüde olduğu görüşü üzerine eleştirel fikirler de üretilmektedir.⁴⁶

Bu meselenin değerlendirilmesinde sahip olunacak bakış açısı konuyu yorumlamakta farklı sonuçlara götürebilmektedir. Zilfi, XVIII. yüzyılda meşihat makamına gelenlerin sosyal tabanları üzerine yaptığı değerlendirmede genelinin mevâlîzâde menşeli olduklarını tespit etmiştir.⁴⁷ Ancak alt taraflarda kalan kadrolara girme için bekleyen 1322 meslek adayının sosyal köken itibariyle unvansız olmuş olmaları sınıfın Müslüman olan herkese açık olduğu, fakat yukarıya doğru çıktıkça meşhur ailelerin daha fazla sayıda kadro elde ettikleri için üst derecelerde bir kapalılıktan söz edilebilir.⁴⁸ Her iki durum göz önüne alındığında ortaya çıkan sonuç mesleğe Müslüman olan, medrese eğitim basamaklarını tamamlayan her kesimden dânişmendin girebildiği, fakat ilmiyenin zirvesi sayılan mansıblara erişme noktasında ise mevâlîzâdenin daha avantajlı bir konumda olduğudur.⁴⁹

Öte yandan istihdam süreçleri izlendiğinde ise mevâlîzâdelerden bazılarının kariyerlerinin her basamağında aynı hızda yükselmeleri mümkün olmayabilirdi. Örneğin 1783'te şeyhülislâm makamında bulunan olan Dürrîzâde es-Seyyid Mehmed Atâullah Efendi'nin kariyerine bakıldığında, belirli dönemleri hızlı bir şekilde geçirmiş olmasına rağmen bazı basamakları atlama ise daha uzun bir müddet almıştır. Atâullah Efendi beş sene içerisinde medrese basamaklarını geçerek en üst derecede bulunan Süleymaniye'ye varmışsa da buradan sonra 18-19 yılın akabinde ulaşabildiği nokta Anadolu kadıaskerliği makamı olmuştur.⁵⁰ Bunun sebebi meslekte ilerledikçe taliplerin sayısına nazaran mansıpların sayıca azalması idi.⁵¹ Dolayısıyla zirveye yakın yerlere hızlı çıkanların birikmesi, zirvede bulunan münhal bir kadronun bulunmasını zorlaştırmakta idi. Bu noktadan sonra ise terazinin kefesi mevâlîzâdelerin kendi aralarındaki güç mücadelesinin neticesine göre şekillenmekteydi.⁵²

Mevâlîzâdelerin merkezi yönetim ile ilişkileri müspet anlamda arttıkça, yüksek derecelere ulaşma şansları da artmaktaydı. Bu cümleden hareketle mevâlîzâdelerin kendi aralarında bir mücadele içerisinde oldukları tabii olarak ifade edilebilir. Bu noktada köklü ailelerin merkezle ilişkileri genel itibariyle kuvvetli olduğundan üst basamaklardaki kadrolarda yer bulmaları daha kolay bir şekilde gerçekleşmekteydi.⁵³

Diğer taraftan devletin önemli kademelerinde bulunan köklü ailelerin kariyerlerini tamamıyla bir nevi nepotizm ile açıklamak yanılığa sebep olabilir. Zira mesleği bilen bir ailede büyümenin kariyerlerine büyük katkısı olacağını göz önünde tutmak gerekir.⁵⁴ Söz konusu aile üyelerinin kitaplara erişebilme ve yüksek derecede hocalara ulaşarak onlardan ders alabilme imkânlarına

⁴⁵ Mehmet İpşirli, "Hasan Kâfi el-Akhisarî ve Devlet Düzenine Ait Eseri: Usulü'l-Hikem Fi Nizami'l-Âlem", *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 10-11, 1979-1980, s. 253; Ahmet Uğur, "Âsaf-Nâme-i Vezir Lütfi Paşa", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fak. İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, S. 4, 1980, s. 252.

⁴⁶ Arı, *agt*, s. 122.

⁴⁷ Zilfi, *age*, s. 27-28.

⁴⁸ Arı, *agt*, s. 122.

⁴⁹ Güldöşüren, *agt*, s. 94.

⁵⁰ MA, RKR, 304/127, s. 20; MA, RKR, 277/100, s. 3; Mehmet İpşirli, "Dürrîzâde Mehmed Atâullah Efendi", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 37-38; *İlmiyye Sâlnâmesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Neziha Galitekin ve Cevdet Dadaş, İşaret Yay., İstanbul 1998, s. 444-445.

⁵¹ Tespit edilen bu husus sonraki dönemlerde de gözlemlenmiştir. Bk. Güldöşüren, *agt*, s. 75.

⁵² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi (XVIII. Yüzyıl)*, s. 501-502.

⁵³ Güldöşüren, *agt*, s. 75-80.

⁵⁴ Zilfi, *age*, s. 42.

sahip olmaları onları ön plana çıkmalarına yardımcı olmuştur. Yine babaları veya dedelerinin kendilerine aktardıkları tecrübeler yetişmelerine katkı sağlamaktaydı. Örneğin Ebussuûd Efendi'nin oğlu Şemseddin Ahmed Sahn-ı Semân müderrisliğine 25 yaşında varmıştır.⁵⁵ Aynı dönemde herhangi bir elkâbı olmayan başka bir müderris ise bu konuma biraz daha ileriki yaşlarda ulaşmaktaydı. Fakat ikisinin eğitim süreçleri ile yetiştikleri ilmi muhit mukayese edildiğinde birincisi ikincisine nazaran daha avantajlı bir durumdaydı. Dolayısıyla ulemâdan kimselerin kariyer basamaklarını sadece nepotizm ile açıklamak başka hususları gözden kaçırmamıza sebebiyet vermektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde güçlü ulemâ ailelerinin ilmiye mesleğinde yüksek derecedeki kadrolara ulaşma olanakları diğer meslektaşlarına göre daha fazlaydı. XVIII. yüzyılda özellikle şeyhülislâmlık, kadıaskerlik veya İstanbul kadılığı gibi mevkilerde başta Dürrîzâdeler olmak üzere diğer köklü ailelerin etkinlikleri bir hayli fazlaydı. Dürrîzâdelerden es-Seyyid Mehmed Arif ve Mehmed Tahir Efendilerin kariyer aşamalarının takip edilmesiyle meslektaşlarından daha hızlı bir şekilde ilerledikleri tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken husus, ulemâzâdelerin üst derecedeki kadrolara erişebilme avantajlarının yanı sıra, süreç içerisinde bu kadrolara daha hızlı ulaşabilmeleridir. Öte yandan her ne kadar sahip oldukları nesebi ve mesleki ağları bu yükselişlerine etki etmişse de yetiştikleri ilmi çevrenin kendilerine kattığı bilgi birikiminin de bunda önemli rol oynadığı söylenebilir. Bunda dolayı söz konusu kimselerin kariyer basamaklarını sadece nepotizm olgusuyla yorumlamak yanılgıya sebep olabilir.

Bunun yanı sıra sosyal kökenleri ön planda olan ulemâ aileleri arasında da güçleri ölçüsünde bir derecelendirme olduğu ifade edilebilir. İstihdam süreçleri izlendiğinde farklı ailelere mensup olan mevâlîzâdelerin her aşamayı aynı hızda geçmeleri mümkün olmadığı görülmüştür. Bunun nedeni kariyerlerinin zirvesine doğru çıkıldıkça münhal kadroların sayıca azalması idi. Böylece alt basamakları hızlı katedenlerin yukarıda birikmesi, yüksek derecede bir kadro bekleyenlerin boş bir mansıp bulmalarını zorlaştırmakta idi. Bu ise mevâlîzâdelerin kendi aralarındaki güç mücadelesiyle şekillenmekteydi.

Devletin oluşan vaziyet karşısındaki tavrı, liyakati olmayanların mesleğe dâhil edilmemesi ve mertebelerin geçilmesinde kurallara uyulması gibi hususların hatırlatılması şeklindeydi. Ancak ulemâzâdenin sayısının fazla olması daha çok çıkar çatışması yaşanmasını mümkün kılmaktaydı, bu ise devletin meseleyi kontrol altında tutmasını zorlaştırmaktaydı. Meselenin doğru okunabilmesi adına geniş perspektifli başka çalışmaların ortaya konulması konuya yeni bakış açıları katacaktır. Bu sebeple özellikle devlet-ulemâ ilişkisinin kadro dağılımına nasıl etki ettiği üzerinde detaylı araştırmaların yapılması konunun aydınlatılmasına katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak Dürrîzâde evlâtları üzerinden meseleyi değerlendirdiğimiz bu çalışmada, ilmiye mesleğine Müslüman olan ve medrese eğitimini bitiren her kesimden dânişmendin girebildiği ancak üst konumdaki kadrolara erişme noktasında ise mevâlîzâdenin daha avantajlı bir konumda oldukları ortaya konulmuştur.

⁵⁵ Cornell H. Fleischer, *Tarihçi Mustafa Âli: Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2013, s. 27.

Kaynakça

1. Arşiv

a. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

AE. SMST. III, 298/23806.

TS. MA. e, 1161/36.

b. Meşihat Arşivi, Rumeli Kadiasker Ruznâmçesi (MA, RKR)

277/100; 284/107; 288/111; 289/112; 297/120; 304/127; 308/131.

2. Literatür

ABOU-EL-HAJ, Rifa'at Ali, *1703 İsyanı Osmanlı Siyasetinin Yapısı*, Çev. Çağdaş Sümer, Tan Kitabevi Yay., Ankara 2011.

ARI, Ferit, *Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Kadı ve Müderrislerin İstihdamı (1756-1776)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir 2021.

BALTACI, Cahit, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseler*, C. I, 2. Baskı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 2005.

BEYAZIT, Yasemin, *Osmanlı İlmiye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl)*, TTK. Yay., Ankara 2014.

DÂNİŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 5, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

ERDOĞAN, Mert Can, "XVI. ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Nasihatnamelerinde Ulemâ-Ümera İlişkisine Yönelik Eleştiri ve Öneriler", *Osmanlı Medreseleri: Eğitim, Yönetim ve Finans* içinde, Ed. Fuat Aydın vd., Mahya Yay., İstanbul 2019, s. 579-592.

FAROQHI, Suraiya, "Social Mobility Among The Ottoman Ulemâ in The Late Sixteenth Century", *International Journal of Middle East Studies*, V. 4/2, April 1973, s. 204-218.

FLEISCHER, Cornell H., *Tarihçi Mustafa Âli: Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2013.

GÜLDÖŞÜREN, Arzu, *II. Mahmud Dönemi Osmanlı Ulemâsı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2013.

ITZKOWITZ, Norman and Joel Shinder, "The Office of Şeyh ül-İslam and the Tanzimat-A Prosopographic Enquiry", *Middle Eastern Studies*, V. 8/1, January 1972, s. 94-101.

ITZKOWITZ, Norman, "Eighteenth Century Ottoman Realities", *Studia Islamica*, V. 16, 1962, s. 73-94.

İlmiye Sâlnâmesi, Haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin ve Cevdet Dadaş, İşaret Yay., İstanbul 1998.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Dürrî Mehmed Efendi", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 35.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 37.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Dürrîzâde Mehmed Atâullah Efendi", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 37-38.

- İPŞİRLİ, Mehmet, “Dürrîzâdeler”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yay., İstanbul 1994, s. 38-39.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Hasan Kâfî el-Akhisarî ve Devlet Düzenine Ait Eseri: Usulü'l-Hikem Fî Nizami'l-Âlem”, *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, C. 10-11, 1979-1980, s. 239-278.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Mülâzemet”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 31, TDV Yay., İstanbul 2006, s. 537-539.
- İstanbul Kadı Siciller 44 Numaralı Sicil (H. 1193-1194/M. 1179-1180)*, Ed. Coşkun Yılmaz, Haz. Fikret Sarıcaoğlu, C. 78, İSAM Yay., İstanbul 2011.
- İZGİ, Cevat, *Osmanlı Medreselerinde İlim*, C. I, İz Yay., İstanbul 1997.
- İzzî Süleyman Efendi, İzzî Tarihi*, Haz. Prof. Dr. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2019,
- KIRMACI, Yunus, *Şeyhülislam Fezullah Efendi ve Mülâzemet Sistemi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2020.
- KURU, Levent, *Kazasker Ruznamçelerine Göre 18. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli'de Kadılık Müessesesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016.
- MÜSTAKİMZÂDE Süleyman Saadeddin, *Devhatü'l-Meşayih*, İstanbul, Haz. Ziya Kazıcı, Çağrı Yay., 1978.
- ORTAYLI, İlber, “18. Yüzyılda İlimiye Sınıfının Toplumsal Durumu Üzerine Bazı Notlar”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1979-1980 Özel Sayı, s. 155-158.
- ÖZEN, Şükrü ve Orhan Şaik Gökyay, “Molla Lutfî”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 30, TDV Yay., İstanbul 2005, s. 255-258.
- Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi: Mürî't-Tevârih*, Haz. Prof. Dr. Münir Aktepe, C. I, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1981.
- UĞUR, Ahmet, “Âsaf-Nâme-i Vezir Lutfî Paşa”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, S. 4, s. 243-258.
- UNAN, Fahri, “Osmanlı Medreselerinde Ulemânın Sosyal Tabanı ve Bunun İlmî Performans Üzerindeki Etkisi”, *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, C. III, Ankara 1994, s. 669-676.
- UNAN, Fahri, *Kuruluştan Günümüze Fatih Külliyesi*, TTK. Yay., Ankara 2003.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilâtı*, TTK. Yay., Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi (XVIII. Yüzyıl)*, 6. Baskı, C. IV, 2. Kısım, TTK. Yay., Ankara 2011.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, 1. Baskı, Paradigma Yay., İstanbul 2011.
- YANCI, Ülkü, “18. Yüzyıl Osmanlı Medreselerinde Müderrislerin Atanma Usulleri”, *Osmanlı Medreseleri: Eğitim, Yönetim ve Finans içinde*, Ed. Fuat Aydın vd., Mahya Yay., İstanbul 2019, s. 651-676.
- ZİLFİ, Madeline C. “Elite Circulation in The Ottoman Empire: Great Mollas of The Eighteenth Century”, *Journal of The Economic and Social History of The Orient*, V. 26/3, 1983, s. 318-364.
- ZİLFİ, Madeline C., *Dindarlık Siyaseti: Osmanlı Uleması Klasik Dönem Sonrası (1600-1800)*, Çev. Mehmet Faruk Özçınar, Birleşik Yay., Ankara 2008.

Summary

In the Ottoman Empire, it is a controversial issue that the children of the ulema enter the profession at an early age and draw a faster career path compared to their colleagues. The existence of the families of ulema origin in the profession could continue with the influence of the method called cradle ulema.

From the first half of the 15th century to the reign of Suleiman the Magnificent, the only ulema family that had a special privilege was the dynasty of Molla Fenari (Şemsüddin Mehmed b. Hamza b. Mehmed el-Fenari, d. 1431). When the members of the Fenarizade family were appointed mudarris, they were assigned to a higher level madrasa, not to the lower level madrasahs like other mudarris. The Law of Hocazades, which was enacted during the reign of Süleyman the Magnificent, created many new ulema families with a special favor. Thus, over time, the number of ulama who had favor increased, and the ulema-zadegan class was formed with the assignment of cadres at various levels to the children of the ulema without seeking a license.

Discussions about the inclusion of the relatives of the ulama in the profession of ilmiye arise precisely at this point. Those who claimed that this method was abused and spoiled the profession, and those who thought that the sons of the ulema who grew up in the ilmiye neighborhood would benefit the ilmiye class, defended two different views in this process.

The general conclusion reached in the researches on the origins of scholars is that the ulamazade group has more opportunities to reach higher positions than their colleagues who do not belong to a deep-rooted family, due to the privileges they have.

It has been revealed in recent studies that the children of the families originating from ilmiye and the aspirants coming from the provinces have equal rights during their entry into the profession. The side of the issue that should not be overlooked is that this balance turns in favor of the ulema children, starting from the degrees of mudarris during the rise of these people in the ilmiye organization.

From this point of view, in our study, it has been examined whether the sons of ulamazade who are involved in the profession have a privilege in their career advancement compared to their peers. For this purpose, the two sons of Dürrizade Mustafa Efendi, one of the ulema families who were in the top rank of ilmiye in the 18th century; The careers of Dürrizade Es-Seyyid Mehmed Arif and es-Seyyid Mehmed Tahir Efendi are discussed by following the kadiasker ruznamçes.

Dürrizade family, who trained six sheikh al-Islam, many kadiaskers, kadıs and muderris for the ilmiye profession since the beginning of the 18th century, are among the famous families of the ilmiye class in the last two centuries of the state. The two scholars who are the subject of our study are the children of Dürrizade Mustafa Efendi. Es-Seyyid Mehmed Arif Efendi, one of the sons of Dürrizade Mustafa Efendi, started to work as a professor in 1754 with the degree of Hariç after receiving education from his father and the scholars around him. After working as a professor in various madrasa, he worked as a kadi in Yenişehir in 1766-1767, in Bursa as a kadi of Mecca in 1774, as a kadi in Istanbul in 1780, and as a nakibulesraf in 1782. After receiving the kadiasker ranks, he was brought to Anatolia in 1783 and to Rumelia in 1784. Mehmed Arif Efendi later held the office of sheikh al-Islam twice, in 1785-1786 and 1792-1798.

There is no information in the existing literature about es-Seyyid Mehmed Tahir Efendi, the other son of Dürrizade Mustafa Efendi, whose career we have discussed. But it is likely that he took lessons from his father and the scholars around him, just like his brother. It has also been seen that Mehmed Tahir Efendi, who has some information about the madrasa he served in the kadiasker ruznamçe records, was also a kadi in Selanik and İzmir after his muderrisship.

It is important for us to follow the extent of the privilege that the sons of ulamazade have, in which madrasahs both brothers took charge in their career stages and how often they passed the ranks.

Although noble families and people from the provinces had to pass through the same door at the stage of entering the profession, the importance of family ties or professional networks was also prominent here. This privilege manifested itself in different ways in the later stages of the profession.

When the children of the powerful ulema were followed after their careers became necessary, they were advancing in a shorter time than their colleagues. Mehmed Tahir Efendi was appointed to Sahn-ı Seman from the mudarris of Musıla-i Sahn in 1761-1762. Afterwards, he passed the levels of professorship quickly and after 4-5 years, he reached the professorship of Darülhadis-i Süleymaniye in 1766. The madrasa career of es-Seyyid Mehmed Arif Efendi, who was only fourteen years old, has a similar line with his brother. The biggest difference with him is that he came to the position of sheikh al-Islam at the end of his career. While Es-Seyyid Mehmed Arif Efendi moved to Sahn-ı Semân from the mudarris of Musıla-i Sahn in the period of 1761-1762, he passed three madrasah degrees after 4-5 years and reached the Süleymaniye Madrasa in 1765-1766.

As seen in both examples, mevalizades could obtain each madrasa rank in less than a year. This period was longer for ordinary scholars. For example, Hafız Mehmed Efendi, who was a muderris with the rank of Musıla-i Sahn at the Ahmed Pasha Madrasa in Demirkapı between 1756 and 1757 in the same period as the Durrizades, moved to Sahn-ı Seman on this date, and passed the madrasa levels one by one in 1771-1772. He ascended to the madrasa. Hafız Mehmed Efendi was appointed to the Selanik mevleviyet kadi a year later. Thus, he reached the Süleymaniye Madrasa from Sahn-ı Seman in about 15 years and reached the profession of kadi a year later. While the children of Dürriade completed four madrasahs in about 4-5 years, Hafız Mehmed's passing five degrees in 15 years in the same period is important in terms of showing the difference. Therefore, the children of sheikh al-Islam were easier to reach higher positions compared to their colleagues, and they were able to reach the lower ranks by crossing similar career paths in a shorter time.

Those who were at a higher level than the mudarris usually included them in the profession if they had children who had received the permission from the madrasah when they got the right to give tutoring. One dimension of the discussions about including the relatives of the scholars in the profession of ilmiye emerged at this point. Those who claim that this method is abused and spoil the profession and those who think that the sons of the scholars will benefit the profession, have defended two different views in this process.

On the other hand, it may be misleading to explain the careers of deep-rooted families at important levels of the state with a kind of nepotism. Because it should be kept in mind that growing up in a family that knows the profession will contribute greatly to their careers. The fact that the family members in question had the opportunity to access books and to reach high-level teachers and take lessons from them helped them to come to the fore. Again, the experiences that their fathers or grandfathers conveyed to them contributed to their upbringing. Therefore, explaining the career ladder of the scholars only with nepotism causes us to overlook other issues.

As a result, in this study, it has been revealed that aspirants from all walks of life, who are Muslims and have completed their madrasah education, can enter the profession of ilmiye, but the members of the famous ulema family are in a more advantageous position in terms of reaching the top positions.

